

Geluk als beleidsdoelstelling

Een grootste geluk voor het grootste aantal burgers bewerkstelligen was volgens Jeremy Bentham de kern-taak van de overheid. (Bentham, 1789). Een praktisch bezwaar destijds was dat geluk niet goed gemeten kon worden. Ondertussen kan dat wel, en zelfs verras-send eenvoudig, zodat ook de ideeën van Tinbergen en Theil geoperationaliseerd kunnen worden: geluk als welvaarts criterium en maximaliseren van de sociale welvaart als ultiem doel van economisch beleid.

Hoewel Nederlandse wetenschappers als Van Praag en Veenhoven fundamentele bijdragen aan dit gebied ge-leverd hebben, zijn we in Nederland toch terughoudend om de inzichten uit het geluksonderzoek bij het beleid te betrekken. Zo stelt het CPB in de MEV van vorig jaar, in de speciale verhandeling over geluk en economie: "Al met al is nog veel theoretisch en empirisch onderzoek nodig voordat de implicaties van het geluksonderzoek voor de analyse van economisch beleid voldoende duidelijk zijn." Een vergelijkbare opmerking kan bij elk onderzoek en elk beleidsprobleem gemaakt worden. Er is geen reden het geluksonderzoek te discrimineren: het levert voldoende robuuste inzichten, die bovendien grote toegevoegde waarde voor het beleid hebben. Een voorbeeld. Easterlin (2008) laat zien dat het leven in de voormalige DDR zo slecht nog niet was. Als antwoord op de vraag "hoe tevreden of ontevreden bent u tegenwoordig met uw leven als geheel" gaven Oost-Duitsers gemiddeld (op een schaal van 1 tot 10), vóór de val van de muur het cijfer 6,6. Daarna is het cijfer nooit meer zo hoog geweest. Het dieptepunt was in 1991 (6,0), het hoogtepunt na de val in 1999 (6,5), maar sindsdien is de index van subjectief welbevinden (SWB) weer gedaald tot 6,3. De SWB laat een vergelijkbaar V-vormig verloop zien als het bbp, met dien verstande dat de dip in het SWB dieper is, en het bbp ondertussen weer wel het niveau van 1989 bereikt heeft.

Rehabilitatie van het communisme? Verborgene gebreken van het kapitalistische systeem? Het DDR-regime was niet erg goed in het voorzien in consumptiegoederen en het was niet erg democratisch, maar het voorzag adequaat in semi-collectieve goederen zoals onderwijs, gezondheidszorg, en kinderopvang, het zorgde voor werk en het gaf middels gerichte subsidieprogramma's, zoals voor sport, de burgers een gevoel van eigenwaarde. De overnemende partij, de BRD, deed het beter op de eerste twee dimensies, maar op de overige zijn een aantal dingen verloren gegaan. SWB-subindices laten zien dat Oost-Duitsers tevreden zijn over wat de markt gebracht heeft, maar treuren om de dingen die verloren gingen, en dat dit laatste domineert.

Verliesaversie en asymmetrische aanpassing van aspiratieniveaus spelen een rol. Een achteruitgang telt zwaarder dan een verbetering. De Oost-Duitsers waren gewend aan een zeker niveau van collectieve voorzieningen; toen de markt die niet leverde werd het gemis zwaar gevoeld. Het aspiratieniveau werd door het verleden bepaald. De extra's (echte democratie en gevulde schappen in de winkels) werden gewaardeerd, maar minder dan wat er verloren was gegaan, bovendien paste het aspiratieniveau zich snel aan: wat is, wordt snel gewoon.

Nederlanders gedragen zich niet anders. Wij lijden aan een welstandssyndroom. Verbetering van omstandigheden leidt nauwelijks tot meer geluk; ervaren verslechtering wel tot minder. De Duitse les is onder meer relevant voor het Nederlandse marktwerkingsbeleid, dat recent door het Ministerie van EZ geëvalueerd werd. Er zijn winnaars en verliezers. De winnaars zijn de consumenten en diegenen die bij de nieuwe toetreders een baan gevonden hebben. Werknemers van de traditionele bedrijven, die via (te) hoge lonen, meeprofitteerden van de marktmacht van hun werkgevers, zijn mogelijk verliezers. Medewerker van thuiszorgorganisaties die als alfhulp verder moeten, zijn begrijpelijkerwijs ontevreden. De minister geeft hun terecht aandacht. Hadden we dat maar eerder gedaan. Als we systematisch de tevredenheid van werknemers en consumenten gemeten hadden, dan wisten we nu of de kosten-batenanalyse van het beleid positief dan wel negatief uitvalt. Toekomstig beleid moet rekening houden met de inzichten uit het geluksonderzoek. Werk, arbeidsvreugde en werkzekerheid leveren belangrijke bijdragen aan levensgeluk. Een goed functionerende arbeidsmarkt is een voorwaarde om marktwerkingsbeleid tot een succes te maken. Voorkomen van te hoge lonen ex ante is beter dan het compenseren van verliesaversie ex post. We hoeven, net als Bhutan, maximalisatie van het Bruto Nationaal Geluk niet tot officiële beleidsdoelstelling te proclameren. Concurrentie leidt vanzelf daartoe; uiteindelijk levert de politiek wat de burger vraagt. In de strijd tussen partijen die respectievelijk vrijheid, gelijkheid, burgerschap, christelijke waarden en menselijk geluk centraal stellen, zal de laatste de meeste stemmen trekken, met beter beleid voor de burgers als gevolg.

LITERATUUR

Bentham, J. (1789) *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. Londen: T. Payne.

Easterlin, R. (2008) *Lost in transition: Life Satisfaction on the Road to Capitalism*. SOEPpapers. Berlijn, april.